

I
P
5
(1)

İZMİRDE İŞÇİ SENDİKALARI HAKKINDA SOSYOLOJİK BAZI MÜŞAHEDELER

Prof. Dr. Fındıkoğlu Z. Fahri

Türkiyenin en büyük şehrindeki bir ilim müessesesi tarafından tertip edilen İçtimaî Siyaset Konferanslarının 1952 serisine başlarken, neden bu şehrin yani İstanbul'umuzun yeni Türk sendikacılığı bakımından çok zengin olan hâdiselerini bir tarafa bırakıyor, siz dinleyicileri tâ İzmir'e götürüyorum. Bunun için lehde ve aleyhdde bir çok sebepler ileri sürülebilir, lüzum veya lüzumsuzluğu, yahut İstanbul'a ait sendika meselelerinin arkası sıra İzmir'e atlanabileceği düşünülebilir. Ben yalnız şu kadar söyleyeyim: Beş seneden beri devam eden (İçtimaî Siyaset Konferansları) nda şimdiye kadar hemen daima ya umumî sendika meselesi, yahut İstanbul'a ait hususî sendika problemleri bahis mevzuu oldu. Halbuki Türkiyede İstanbul'dan sonra, hattâ İstanbul kadar mühim bir iktisadî havzamız daha vardır: *İzmir*. Bu mmtaka, Türk sendikacılığı bahsinde İstanbul'daki sendika hayatını takip eden nazariyeci veya pratisyenleri alâkadar edecek bir çok meselelere sahne olmaktadır. Bunların bilinmesi, İstanbul'dakiler için de faydalı olacaktır. Nihayet Türkiyeye şamil bir millî işçi konfederasyonunun lüzumundan çok bahsedildiği 1952 yılında böyle bir konfederasyona dahil olacak İzmir İşçi Sendikaları Birliği ve âzası olan sendikalar hakkında bir bilgi edinmenin şuurlu bir teşkilâtlanma itibarile de büyük bir faydası dokunacaktır.

Filhakika İzmir mmtakası, Türkiyeyi belli başlı ekonomik bölgelere ayıranlar ve mahallî meseleleri bu bölgelerin hususiyetleri ile düşünenler için pek ziyade dikkati çeken bir mmtakadır. Hattâ her bakımdan Avrupahlaşan Türkiyenin tarihinde bazan İstanbul'dan daha ehemmiyetli bir rol oynamış, ticarî ve sınaî faaliyetler itibarile İstanbul'dakinden çok daha köklü ve yerli bir iktisadî hareket merkezi, (müstehlik İstanbul) a karşı (müstahsil İzmir) olarak kazandırıcı ve getirici bir iktisat havzası değerini kazanmıştır.

İzmir Vilâyetinde İş Kanununun hududuna giren işyerleriyle buralarda çalışan işçilerin sayısı hakkında kemmi bir bilgi konuşmamızda anlatacak şeylerin anlaşılması için her halde faydalı olacaktır. Resmî kaynaklardan edindiğim malûmat size naklediyorum :

İşyerlerinin bulunduğu vilâyet ve kazalar	İşyeri sayısı	İşyerlerinde çalışan işçilerin sayısı			Toplam
		K.	E.	Ç.	
İzmir Merkezinde	647	25312	21335	3162	49809
Bayındır	22	56	246	—	302
Bergama	31	174	244	30	448
Çeşme	11	45	172	70	287
Dikili	8	40	167	7	214
Foça	9	—	74	—	74
Karaburun	1	—	2	—	2
Kemalpaşa	21	—	170	—	170
Kiraz	1	—	3	—	3
Kınık	5	34	79	—	113
Kuşadası	21	—	186	—	186
Menemen	20	46	465	—	511
Ödemiş	45	973	286	22	1280
Seferihisar	9	—	78	—	78
Urla	15	—	120	—	120
Tire	19	119	128	—	247
Torbali	14	72	84	—	156
Umumi yekûn	899	26871	23939	3290	54100

Buna Manisayı da ilâve ettiğimiz takdirde bugünkü Çalışma Müdürlükleri taksimatına giren İzmir bölgesinin İş Kanununa giren işyerleri ve buralardaki işçiler sayısını tamamlamış oluruz [1] :

İşyerlerinin bulunduğu vilâyet ve kazalar	İşyeri sayısı	İşyerlerinde çalışan işçilerin sayısı			Toplam
		K.	E.	C.	
Manisa İl Merkezinde	36	90	450	2	542
Akhisar »	23	390	300	39	729
Alaşehir »	13	16	136	1	153
Demirci »	3	—	32	—	32
Eşme »	3	—	30	—	30
Gördes »	4	—	20	—	20
Kırkağaç »	12	60	90	3	153
Kula »	5	—	50	—	153
Salihli »	34	280	300	20	600
Soma »	9	22	1557	30	1600
Turgutlu »	16	144	235	1	380
Umumî yekûn	158	1002	3200	96	4298

Şu halde yukarıda işaret ettiğimiz çevre hududları içinde düşünülecek İzmirde bugün İş Kanununun şümulüne giren 1057 işyeri ve 58,398 işçi bulunuyor demektir [1].

Bu levha karşısında işyerlerinin tipolojisini yapmak, kadın, erkek ve çocuk işçilerin bu tiplere, coğrafi sahalara göre dağılışı nisbetlerini düşünmek... nev'inden olan meseleleri bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya işçi organizasyonlarına, yani konuşmamızın asıl merkezî mevzuuna geçelim.

Her şeyden evvel şu noktayı şimdiden belirtmek lâzımdır: İzmir işçi sendikalarını vücade getirenler şüphesiz yukarıdaki 1057 işyerinin 58,398 işçisi değildir. Sendika âzalığı için İş Kanununun muayyen işçi çalıştıran işyeri işçisi olmak gibi bir mecburiyet bulunmadığına göre işyeri ve işçi bakımından bu rakkamlarla mukayyed olmağa lüzum yoktur. Bununla beraber İş Kanununun şümulüne giren bu 58,398 işçiye, İş Kanunu dışında

[1] İzmir Çalışma Müdürlüğünün lütüfkâr alakasile elde ettiğimiz bu iki listede bina ve yol inşaatına ait işyerleri dahil değildir. Binaenaleyh muvakkat ve geçici olan bu gibi işyerleri ile işçileri için bu rakkama mevsimine göre tahmini bir rakkam ilâvesi belki mümkündür.

kalan ne kadar işçinin ilâvesi hususunda tehlikeli bir tahmine girmek istemeyiz. Fakat her halde ziraat işçisi sahası olan İzmir havzasının bu hususiyetini göz önüne almayarak onun (yani ziraî işçiliğin) dışındaki işçi miktarile kalsak dahi yukarıdaki 58,398 i oldukça kabartacak ve sendikalara eleman teşkil edecek bir sayı karşısında kalınacağı şüphesizdir. İşçileri sendikalaşmak zaruretini duyan İzmirde bu zaruretin nasıl karşılandığını göstermek için 1951 de intişar eden bir eserle, bizim araştırmamız tarihi arasındaki bir seneden daha az olan bir fasılaya işaret etmek isterim. Şöyle ki: Profesör Orhan Tuna'nın (Grev Hakkı) kitabı sonunda Türkiyedeki sendikaların bir listesi vardır (*). Bu listede İzmirde ayrılan kısımda yirmi sendikanın adı görülüyor. 1951 senesi başında neşredilen eserin verdiği bu rakam 1950 senesine aittir. Müteakip yılın Ekim başlangıcında bizim yerinde yaptığımız bir araştırma ise İzmirde yirmi sekiz sendikanın mevcudiyetini gösteriyor. Demekki bir seneden az bir zaman zarfında 1/3 nisbetinde bir sendika sayısı artışı vaki olmuştur. Bu artışın küçük bir kısmı, aynı sendika içindeki ikileşme neticesi ise de bu neticede sendikacılık hareketinin müsbet ve menfi tarzda tefsir edilecek yürüyüşünün ve canlılığının ifadesi olduğu için ayrıca ehemmiyet taşımaktadır. Keza 1951 senesi içinde (İzmir İşçi Sendikaları Birliği) ne federe olan münferid sendikaların sayısının 13 e yükselmesi, geri kalanların da federasyona girmek için kongrelerini beklediklerinin görülmesi, bilhassa (Birlik) i bu şekilde kuvvetlendirme yolunda sendika âzalarının bizzat şahid olduğum arzu ve temayülleri de 1951/1952 senelerinin bereketli yılı olduğunu, hattâ Bursada toplanmakta olan ilk (Türkiye İşçi Konfederasyonu) nu hazırladığını göstermektedir.

Şimdi 1951 senesinin onuncu ay başlangıcında İzmirdeki sendikaların âza sayılarile ve kuruluş sırasile sıralayan şu tabloyu takdim ediyorum:

İzmir Bölge Çalışma Müdürlüğü dahilinde kurulu Sendikalara ait listedir

S E N D İ K A N I N

Ü N V A N I	Kuruluş tarihi	Âza adedi
Deniz İşçileri Sendikası	12/11/1946	522
Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası	1947	3736
İzmir Tütün İşçileri Sendikası	1947	11726
Pamuklu Mensucat İşçileri Sendikası	23/6/1948	1259
Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri Sendikası	Şubat 1948 de kurulmuştur	141
Geri Tütün İşçileri Sendikası	2/6/1948	1912
Đ. Demiryolları Sanayi İşçileri Sendikası	2/7/1949	830
Fırın İşçileri Sendikası	10/11/1949	780

Denizyolları Ambâr İşçileri Sendikası	25/1/1950	78
Matbuat Teknisyenleri Sendikası	17/1/1950	110
Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası	16/3/1950	475
Un İşçileri Sendikası	23/6/1950	116
İzmir Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası	28/6/1950	417
İzmir İnşaat İşçileri Sendikası	2/7/1950	58
İzmir Kahveci Garsonlar Sendikası	13/7/1950	159
İzmir Yağ Sanayii İşçileri Sendikası	1/8/1950	410
Tekel Şarap ve İspirto İşçileri Sendikası	4/8/1950	250
Sürücüler Sendikası	25/8/1950	165
Puvantörler Sendikası	28/8/1950	55
P. T. T. Dağıtımcıları Sendikası	29/9/1950	41
ESHOT İşçileri Sendikası	1/10/1951	566
İzmir Körfez Motör Kereste Kömür Deniz İşçileri Sendikası	8/10/1950	130
İzmir İşçi Sendikaları Birliği	6/12/1950	13
Tekel İşçileri Sendikası	9/1/1951	130
Müstahdem ve Tezgâhtarlar Sendikası	16/3/1951	
Yağlıboya ve Badana İşçileri Sendikası	15/4/1951	100
Soma (Manisa) Kömür İşçileri Sendikası	20/4/1951	
İzmir Motör Yükleme ve Boşaltma İşçileri Sendikası	11/5/1951	49
İzmir Müzisyenler Sendikası		

6/12/1950 de vücade getirilen (İzmir İşçi Sendikaları Birliği) ne, bu sendikalardan aşağıda gösterdiğimiz 13 sendika dahil bulunuyor:

1. Deniz İşçileri Sendikası
2. Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası
3. Pamuklu Mensucat İşçileri Sendikası
4. İzmir İnşaat İşçileri Sendikası
5. Sürücüler Sendikası
6. İzmir Kahveci Garsonlar Sendikası
7. İzmir Yağ Sanayii İşçileri Sendikası
8. Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası
9. Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası
10. Tekel Şarap ve İspirto İşçileri Sendikası
11. Matbuat Teknisyenleri İşçileri Sendikası
12. Un İşçileri Sendikası
13. Fırın İşçileri Sendikası

Şüphesiz gerek umumiyetle bu 28 sendika hakkında, gerek bir kısmı etrafında ayrı ayrı malûmat vermek suretile sizi rahatsız edecek değilim.

Bir şehrin sendikacılığı hakkında diğer bir şehrin işçilerine bilgi vermek isterken buna pek de lüzum yoktur. Yapılacak şey bazı nümune sendikalar seçmek ve bunların kendi bünyeleriyle alâkalı bazı meselelere temas etmek, nihayet gerekirse bu malûmata dayanarak Türk işçi sendikacılık şehir farkı olmaksızın beliren bazı umumî meselelerinden bahseylemektir.

Şimdi seçtiğim İzmir sendikalarını sizinle beraber sanki ziyaret edeceğiz ve birlikte onların meselelerini araştıracağız.

I. — İzmir Tütün İşçileri Sendikası :

İzmir sendikaları içinde mazisi en eski olan (İzmir Tütün İşçileri Sendikası) dır. İlk defa 1926 da Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş bir dernek mahiyetindeki (İzmir Tütüncüler Cemiyeti), 5018 sayılı kanuna uyararak (dernek) olmaktan çıkmış ve 1947 de sendika haline girmiştir.

«İzmir Tütün İşçileri Sendikası», (İzmir Mensucat İşçileri Sendikası) ile aynı binada beraber çalışmaktadır. İkinci Dünya Harbinden evvelki devrede hemen hemen bütün İzmir tütün amelesini sînesinde toplayarak, yahut tütün işçilerinin yegâne teşekkülü olan (İzmir Tütüncüler Cemiyeti) ne mukabil bugün sayısı 40,000 i bulan tütün işçileri 1951 de şu üç işçi teşekkülü etrafında toplanmaktadır :

1 — Şimdi bahsettiğim «İzmir Tütüncüler Cemiyeti» nin yeni istihalesi olan «İzmir Tütün İşçileri Sendikası» dır. Ağustos 1951 sonundaki âza kütüğüne göre 12,362 âzası bulunmaktadır.

2 — Geri Tütüncüler Sendikası ismindeki ikinci bir tütün işçileri sendikası var ki âzası 900 kadardır [2]. Bu sendika 1947 de kurulmuştur.

3 — Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası İnhisarın işlettiği tütün fabrikası işçileri tarafından 1950 de vücade getirilmiştir.

İnhisar müesseseleriyle Tabako Amerikan müessesesinde çalışanlar dışındaki 60 kadar işyerinin tütün işçilerinin büyük bir kısmını ihtiva eden «İzmir Tütün İşçileri Sendikası», mali bünye bakımından hemen bütün İzmir sendikaları içinde en iyi organize edilmiş bir sendikadır. Yıllık 1050 lira kadar personel masrafı tediye eden sendika, hemen bütün Türkiye sendikaları içinde belki de bu zaviyeden en ön safta gösterilmeğe değer [3].

[2] Geri, Amerikan Tabako işçilerinin organizasyonudur.

[3] Sendika merkezinden verilen malûmata göre sendikanın ayda 300 lira alan ücretli bir hususî doktoru, yine muayyen bir yıllık ücret alan hukuk müşaviri, yıllık 375 lira alan sağlık memuru vardır.

Tütün İşçileri Sendikası âzasının alâkasından şikâyet etmeyen tek sendika olarak dikkati celbetmektedir. Resmî ve yabancı tütün işletme müesseseleri dışındaki serbest işyerlerinin işçilerini organize eden sendika âzasından kırk kuruştan ibaret aidatı kolaylıkla toplanmakta, gittikçe en büyük tütün işçisi sendikası haline gelmektedir. Bu mes'ud durumun sebebi, işçi sigortalarının, işyerlerindeki hususî sağlık işlerinin temin ettiği kolaylık ve imkânlarla ilâve olarak sendikanın muvaffakiyetle tatbik ettiği sıhhi yardımdır. Bu yardım, yalnız işçinin kendisine inhisar etmemekte, aile efradına da teşmil olunmaktadır. Her gün sendika merkezinde sabahları 8-10, öğleleri 14-16 arasında yapılan bu sıhhi muayenelerle gerektirdiği ilâç masraflarını, hattâ icap ederse ameliyat giderleri hep sendika tarafından ödenmektedir. İş kazaları dışında, işçilerin yalnız aile efradının değil, kendilerinin de sendikanın sağlık yardımlarından temin ettiği faydalar pek büyüktür. Esasen an'anesi 1926 ya kadar çıkan bu usul, işleri az ve çok sabit ve devamlı olan İzmir tütün işçilerini pek ziyade memnun ediyor ve bu yüzden başka sendikaların müşteki oldukları aidat toplama işi kendiliğinden kolaylaşıyor. Esasen sağlık işleri için âzanın yapacağı her müracaatın neticelenmesi, aidatın o güne kadar verilmiş olmasını gerektirmektedir.

Sendikanın bugünlerde üzerinde durduğu mesele asgarî ücretin tanzimidir. 25/5/951 de İzmir Çalışma Müdürlüğüne vaki bir müracaatın metnine göre «Her sene iş kampanyası açıldığı zaman işverenler istediği şekilde yevmiyeleri tanzim etmekte ve iş hararetleninceye kadar yevmiyeler daima çok düşük olarak verilmektedir. Bunun önüne geçilmesi için İzmir Çalışma Müdürlüğü'nün Başkanlığı altında işverenler ve işçi mümessillerinden teşekkül edecek bir heyetin halihazır yevmiyelerin tesbiti ile önümüzdeki seneye esas olarak asgarî yevmiye tesbitinin teminine gidilmesi» istenmektedir. Aradan üç aydan fazla bir zaman geçmesine rağmen bugüne kadar her hangi bir cevabın alınmaması, görüştüğüm sendikacıları teessüre sevk ediyor. Mamafih bu işin Türkiye işçi zümresini alâkadar eden umumî bir iş olduğunu, münferit sendikalardan ziyade mahallî (İşçi Sendikaları Birliği) nin, yahut bu gibi (Birlik) lerden teşekkül etmesi dört gözle beklenen Türkiye İşçi Konfederasyonunun işi olabileceğini düşünenler ve işçi organizasyonunun tamamlanmasını bekleyenler de yok değildir. Bununla beraber hemen bütün sendikacıların üzerinde birleştikleri nokta, biran evvel asgarî ücretin tayini zaruretidir. Çünkü işverenlerin yarattığı rekabet havası ve işsiz kalma korkusu, İzmir tütün işçisinin belini bükmektedir. Anlaşıldığına göre kampanya mevsimi başlangıcı olan Martta gazetelerle yapılan ilânlara ve dört, beş aylık işsizliğin tevliid ettiği maddî ve manevî

durum içinde cevap vermek mecburiyetinde kalan işçilerin bu hücumu, işgücü piyasasında işveren lehine ve işçi aleyhine neticeler doğuruyor ve binnetice işçi ücreti, işverenlerin menfaati zaviyesinden tayin ediliyor. Sendika, bu noktanın sendika mümessillerile işveren mümessilleri arasında konuşulması için Çalışma Müdürlüğüne müracaat etmiş, müracaatlarını tekrarlamakta bulunmuştur. Sendikacılar karşılıklı anlayışın hâkim olacağı böyle bir toplantıya büyük bir ümit bağlamaktadırlar.

Bütün işçi sendikalarımızı düşündüren başlıca bir mesele, bu sendikayı da bugünlerde harekete sevk etmiştir. Filhakika resmî teşkilâtın teftiş organı kifayetsizdir. Sendikanın dosyasında mevcut bir müracaat tezkeresine göre «İşçilerinin haklarına tecavüz eden bazı işyerlerinin teftiş edilmesi hakkında Çalışma Müdürlüğüne yaptığımız müracaatta Müdürlük, vasıta ve eleman yokluğundan sırası gelmeyen teftiş yapılamayacağını kat'î bir lisanla bildirmiştir. 30 bin işçi kütlesinin teftişsiz bırakılmaması, çalışma cihazının takviyesi lâzım geldiği» bu müracaatta beyan edilmektedir. Teftiş cihazının kemmiyet itibarıyla zayıf ve yetersiz olması, yalnız sendika çevresinin değil, Çalışma Müdürlüğü çevresi ile işçiler muhitinin de muallâkta kalan ve üzerinde ittifak edilen bir mesele teşkil ediyor. Sendika çevresine göre ancak, işverenleri memnun eden bir za'f olabilir. Bakanlığın her şeyden evvel bu problemi ele alması ehemmiyetle talep olunmaktadır.

İzmir tütün işçiliğinin daimî veya mevsimî hâli bu sırada daimiliğe doğru bir gelişme arz ediyor.

Filhakika ziraat işçiliği kategorisine giren tütün işçilerinin mevsimliliği yanında yalnız işlenmiş tütünlerin bakımı ile mükellef ve *istifçi* denen işçi zümresile *aktarmacı* adını taşıyan işçiler bütün bir sene işyerlerinde çalışmaktadırlar. Fakat bunların sayısı pek mahduttur. Asıl işçi kütlesi, 6-7 ay süren kampanya dışında — yani Ekimden Marta kadar olan zaman zarfında — işsizdir. Bu sene İnhisar İdaresi, tütün stokunun fazlalığından dolayı hem fazla işçi kullanmak zaruretinde kalmış, hem de çalışmasını bütün bir seneye yaymıştır. Hasıl olan iş gücü ihtiyacının, Tekel işçileri dışındaki işçipiyasasından karşılanması bu sene işçi muhitini sevindirmiş bulunmaktadır.

İzmirin «Cemiyet» şeklindeki mazisi bir çeyrek asırlık olan bu en eski «Tütün İşçileri Sendikası» ndan başka İnhisara ait tütün fabrikasının tütün işçileri 26/6/1950 de «İzmir Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası» nı kurmuşlardır. 472 kayıtlı âzası olan sendikanın idarecileri, bir senelik devre içinde şu noktaların sendikayı işgal ettiğini izah ettiler:

1 — Bu sırada İzmir Tekel İspirto ve Şarap Fabrikası işçilerinin çıkardıkları bir iş ihtilâfı, taraflar arasında kat'î anlaşma yolu ile halledilmediğinden mesele, Vilâyet Hakem Heyetine intikal etmiş, işçilerin talebi incelenerek saat başına 60 kuruş (dahil) ve daha az ücret alan işçilere yüzde 20, saat başına 60 kuruştan fazla alanlara yüzde 15 ve kesirli adetlerin işçi lehine vahide iblâğına karar verilmiş, nihayet Hakem Kurulunun bu kararı taraflarca uygun karşılanmıştır. Bu sendika da aynı işverene (yani İnhisara) ait bir başka müessesesinde çalışan kendi âzalarına da bu ücret arttırma kararının teşmilini istemektedirler.

2 — İşveren, işçi ücretlerini ayda üç defa on günde bir esas üzerine vermektedir. Sendika bunun ayda dört defada haftalık esas üzerine verilmesini talep ediyor. Müracaat henüz neticelenmemiştir.

3 — Sendika âzalar arasındaki içtimaî muavenet esasını bir seneyi yeni bulan ilk faaliyet devri esnasında oldukça tatmin edici bir şekilde başarmağa çalışmıştır. Ölüm vukuunda âzanın ailesine 50, evlenmelerde 25, doğumda 10 lira, bu mütevazî yardımlaşma teşekkülünün tesbit ettiği esaslardır.

4 — Yalnız bu gibi yardımların idamesi için aidat toplama işinin bir düzene raptı lâzım gelmekte, bu ise sendika mensuplarının aynı işyerinde bulunmalarına binaen, aylık bir liradan ibaret aidatı toplama kolaylığının mevcut bulunmasına rağmen mümkün olamamaktadır. Âzalar, aidatlarının ücretlerinden kesilmesini kabul ettikleri halde işverenin muhasebesi bu işi kabul etmiyor.

İzmirin en eski ve en büyük «Tütün İşçileri Sendikası» ndan ayrı olarak bir senedenberi mevcut olan bu sendika, şimdi kendisinin geçen sene «Tütün İşçileri Sendikası» karşısındaki ikilik hareketine meydan verişinin kendisine tatbik edildiğini, yani aynı işyerinde bir ikinci sendikanın kurulduğunu görüyor. Sendika mensupları, bundan pek müteessirdirler. Bu senenin (yani 1951 in) başında, müessese içindeki birinci sendikanın kuruluşundan altı ay kadar sonra vücade getirilen bu ikinci — yahut İzmirin en eski «Tütün İşçileri Sendikası» da göz önüne alınırca üçüncü — sendikanın adı yalnızca «Tekel İşçileri Sendikası» dır. Bu altı aylık ayrılık esnasında, yalnızca «Tütün ve Sigara Sanayii İşçileri Sendikası» nın ücret arttırma talebinin neticesini beklemekte, ikinci bir iş ihtilâfı çıkarma zahmetine lüzum görmemektedir. Son zamanlarda bazı sendikalarımıza sirayet eden bu ayrılma ve ikilik çıkarma hastalığının aynı işyerindeki bu garip tezahürünün garabetini arttıran bir hususiyet de, ikilik neticesindeki yeni sendika idarecilerinin de bundan memnun

olmamalarıdır. Kendileriyle görüştüğüm bu yeni sendikacılar «Beraberdik, nasılsa ayrıldık!» tarzında teessür izhar etmekte ve bazıları «bizi ayırdılar» tarzında mübhem beyanlarda bulunmaktadır. Bunlardan biri «beyhude yere lüzumsuz sarfiyat da oluyor: Ayrı kâğıd, dosya, ayrı daktilo, ayrı kira vesaire!». Bir diğ erinin «Sendikalar Kanununun adeta bu gibi ikilikleri teşvik ettiğini» ni dahi söyleyecek kadar basiret ve dikkat dolu mütalâaları nazarı dikkatimi çekmekten geri kalmamıştır. Nihayet bazılarının İzmirin kendi meşguliyetlerine mensup bütün işçilerini bir araya toplayan kuvvetli bir (Tütün İşçileri Sendikası) hasretini çekmeleri, Türk işçi zümresinin kollektif şuurunda nasıl bir düzen, inzibat ve tesanüd fikrinin yaşadığını, fakat bazı şahsî, idarî engellerin bu fikrin belirmesine ve gerçekleşmesine mâni olduğunu göstermektedir.

II. — Eshot İşçileri Sendikası :

İzmir sendikaları arasında garibgeyeceğiniz bir kelimeyi kendisine ad yapmış olan bir sendika var : *Sshot*. Müsaadenizle önce bu adın mânasını anlatayım.

İzmirin İstanbuldan sonra ecnebi kapitalinin geçen asırda akın ettiği ikinci Türkiye şehri olduğu malûmdur. Havagazi ve Tramvay Elektrik Şirketleri bu meyanda bulunuyor. Şehrin elektrik, tramvay, su ihtiyacım Belçika, havagazini İngiliz sermayeleri karşılamıştır [4]. Bunların millileştirilmesi işi, 1930 dan sonra — ki bu ameliye İstanbul ve İzmir birbirini takip eder — birer mesele teşkil etmiş, 1935 te havagazi, müteakip on sene sonunda su, elektrik ve tramvay Belediyeye devredilmiştir [5]. Sonraları Belediye, otobüs servisini de ihdas edince işletmelerin sayısı beşe çıkmıştır. İşte bu beş işletmenin adlarının ilk harfleri olan E, S, H, O, T kelimeleri şimdi anlatacağım Eshot Sendikasının ismini teşkil etmektedir [6].

İzmir Eshot işçilerinin bugünkü sayısını şu listedeki şekilde beş işletmeye dağılmış görüyoruz.

[4] Bu şirketlerin kuruluşları, tarihleri hakkında 1890 - 1903 tarihli (Aydın Vilâyeti Salnameleri) nde malûmat vardır.

[5] Yalnız elektrik ve tramvayda 1943 de Nafiaya, 1945 de hususî bir kanun ile İzmir Belediyesine devredilmiştir.

[6] Mamafih bu sun'î isim, çok daha evvel 1945 te Belediyenin idare etmeğe başladığı beş işletmeye verilmiş bir isim idi. Sendika kuruluş tarihi olan 1950. senesinde bu ismi benimsemiştir.

<i>İşletme nevi</i>	<i>İşletme sayısı</i>
Elektrik	243
Su	95
Havagazi	102
Otobüs	390
Tramvay	188
	1018

Bu 1018 Eshot işçisinin Eshot Sendikasına kayıtlı olanları 612 ye baliğ oluyor [7]. Geçen sene âza sayısı daha fazla ise bir müddet evvel sendikanın içindeki bir idare heyeti krizi yüzünden bu sayı azalmıştır. Fakat şimdi yeniden artmağa doğru bir temayül vardır.

Sendikaların biri müşterek, diğeri hususî meseleleri olduğuna göre Eshot, hususî meseleleriyle dikkati celbeden nadir sendikalardan biridir. Bu hususiyetlere aynı şehirdeki sendikalardan ziyade başka şehirlerin bu nevi işletmelerine mensup işçilerin sendikalarında rastlanır. Bunlardan bir kaçını zikrediyoruz :

1 — İşletme idaresile sendika arasında hafif hizmet, ağır hizmet tefriki arasında bir anlaşmamazlık vardır. Bazı işçilere hafif hizmet verilmesini gerektiren sağlık raporları, idare nazarında kıymetsizdir. Zira Eshot'a göre — ki Eshot işçileri işvereni bu ad altında tanırlar — Eshot ile alâkalı işyerlerinde ağır ve hafif hizmet tefriki yoktur. Bütün işler ya hafif, yahut ağır sayılabilir. Lâkin ikilik bahis mevzuu değildir. Halbuki sendikaya göre meselâ hareket kısımlarında hizmetler, diğerlerine nisbetle çok hafiftir. Sıhhi durum icabı bir işçinin daha az yorucu ve daha az zahmetli işlerde kullanılması, yahut sıhhi durumunun müsait bir vaziyete gelmesine kadar böyle bir hizmet yeri mübadelesi yapılması pekâlâ mümkündür.

2 — Eshot'un hiç bir iç talimatnamesi yoktur. Binnetice işçilerin kıdemleri ve ona göre zam ihtiyaçları asla nazarı dikkate alınmamaktadır. Gerçi zam yapılmıyor değil. Fakat bunlar «idare âmirlerinden alınan siciller» e göre ayarlanır. Bu ise çok sübjektif neticeler doğurmakta, kıdem ve ehliyet ölçüleri, kazanılması kolay olmayan «idare âmirleri sempatisi» tarafından gölgede bırakılmaktadır. Binaenaleyh objektif ölçülere göre bir zam baremi tesisi istenmektedir.

[7] Bu 1018 işçinin muhtelif mesgulliyetlere dökümü şöyledir: Elektrik (Fabrika 90 + Şebeke 153) — Su (Fabrika 25 + Şebeke 70) — Oto (Garaj 50 + Garaj atölyesi 80 + Hareket 260) — Tramvay (Depo 52 + Hareket 136).

3 — Tecziye sistemi çok bozuktur. Ekseriya idare meyanizmasından mütevellid hatalar, işçilere atfedilir ve sendikanın şikâyetleri dinlenmez. Biihassa tramvay işçilerinin duraklarda bir veya iki dakikayı geçmeyen su içine, cigara alma... münasebetile ayrılmaları 200 kuruşa kadar çıkan cezaları mucip olmaktadır. Biletçilerin akşam hesabında çanta muhteviyatın yamız bir kaç kuruş noksan çıkması sendikacıların anlattıklarına göre insaf hududunu geçen cezalara yol açar. Sendika, bu gibi hallerde cezanın ücretten kesilmesinden başka olarak bu cezanın primlere sirayetinden müstekidir. Altı ayda bir hesap edilen bu primlere de aynı suçtan dolayı ayrıca ceza tarhi, Eshot işçilerini pek müteessir etmektedir.

4 — Eshot'un tramvay ve otobüslerinde vaktiyle ecebi şirketler zamanından kalma bir an'ane bir zamanlar tatbik edilmiştir. Buna göre muayyen Eshot işçileri kendilerinin idare ettikleri nakil vasıtalarında bedelsiz olarak seyahat etmektedirler. İzmir Belediye Meclisi 28/2/1951 tarihli bir kararla bütün Eshot işçilerinin ücretsiz seyahatine son vermiş, yalnız umumiyetle beş kuruşluk bir yol ücreti haddi tayin eylemiştir. Sendika, bu karara karşı Belediyeye müracaat etmiş, fakat menfi bir cevap almıştır. Bunun karşısında sendika Devlet Şûrasına müracaat eylemiştir. Üç ay evvel sendikaya tebliğ edilen Şûra kararı, Eshot Sendikası çevrelerinden beklenmeyen menfi bir karardır. Şûranın 681 numaralı ve 16/5/951 tarihli kararında netice olarak şöyle deniyor : «... Bu durum iktisadî bir zaruret neticesinde meydana gelmiştir. Bu gibi kararları almak veya değiştirmek, İzmir Belediyesinin mutlak salâhiyeti dahilindedir. Eshot İşçi Sendikasının, kararın iptali hakkındaki talebi yersiz ve mesnetsizdir.»

5 — Kuruluşunun yeni olmasına rağmen Eshot işçileri, şimdi anlattığımız yol ücreti işindeki mücadelesinden başka işçi ücretleri etrafında iki iş ihtilâfına rehberlik etmiştir. Bunlardan birincisi işveren kabulü üzerine hakem heyetinin kararma lüzum hissettirmemiştir. Fakat yakınlarda vaki olan ikinci iş ihtilâfı yeni neticelenmiştir.

İhtilâfın esası, hayat pahalılığının icap ettirdiği zaruretlerden dolayı ücretlere % 30 nisbetinde bir zam yapılması, bundan başka yemek bedeli olarak verilen 35 kuruşun 80 kuruşa çıkarılması dileğinde toplanmakta idi. Vilâyet Hakem Heyeti talep edilen zammın yarısını kabul etmiş, yemek bedelini arttırma dileğini reddeylemişti. Buna her iki taraf itiraz ediyor. Eshot idaresine göre işletmelerin malî durumu bu % 15 zammı kabule imkân bırakmamaktadır. Eshot işçilerine göre ise İzmirdeki başka işyerlerindeki işçilerle kendilerinin geçim zaruretlerini karşılama bakımından muakyesesi ilk % 30 zam ve yemek bedelini arttırma taleplerinde haklı olduklarını gösterecektir. Neticede Yüksek Hakem Heyeti, Vilâyet

Hakem Heyetinin % 10 zam nisbetini % 20 ye çıkarmış, yemek bedelini de vergi dışında 50 kuruş olarak tesbit eylemiştir [8].

Eshot İşçileri Sendikasının sayısı beş yüzü biraz geçen âzasını, İşçi Sigortalarından elde edilen faydalar yanında, daha başka ölçülerle yapmakta olduğu hizmetlerle kendisine bağlamakta çok muvaffak olmaktadır. Nizamnamesinin meslekî yardımlaşma ve muavenet ile alâkalı 9 maddesine göre :

Madde 35 — Sendika üyelerinin yardım görebilmeleri için aidatım inkıtasız yerine getirmesi şarttır.

Madde 36 — Üyenin aile efradının yardım görebilmesi için bir aile fişi doldurması lâzımdır.

Madde 37 — İşveren tarafından suçsuz veya garazen işten çıkarılanlara 60 gün 2,50 lira yardım yapılır. İşçi tekrar işine başladığı takdirde Sendikadan almış olduğu paranın yarısını ödemek mecburiyetindedir.

Madde 38 — Sigortalar Kanunu harici hastalıklar resmî doktorun raporu ile bir ayı geçmemek üzere 2,50 lira verilir ve bu para geri alınmaz.

Madde 39 — Aile fişinde gösterilen aile efradının birinin hastalığı halinde 25 liraya kadar ilâç yardımı yapılır. Para geri alınmaz.

Madde 40 — Aile fişinde gösterilmiş olan aile efradının birinin vefatı halinde 50 lira yardım yapılır. Para geri alınmaz.

Madde 41 — Üyenin vefatı halinde aile fişinde gösterilen ailesine 150 lira yardım yapılır. Bunun 100 lirası defaten 50 lirası da tediye tarihinden itibaren Vefatının tevsikini bildiren evrakın ikmalini müteakip 60 güne kadar verilir.

Madde 43 — Deprem, su baskını, yangın gibi hallerde idare kurulunun takdir edeceği miktarda azamî 300 liraya kadar ödünç para verilir ve 6 müsavi taksitte bu para üyeye ödetilir.

Madde 44 — Evleneceklere nikâh cüzdanının ibrazı ile 6 taksitte ödenmek şartile 150 lira yardım yapılır.

[8] 1948 senesinde İstanbul tramvay işçilerinin iş ihtilâfında hakem olarak bulunduğum zaman yemek bedellerinin para olarak verilmesi çareleri aranmış, fakat bulunamamıştı. İzmirde ise senelerden beri aynı yardım yerine nakdi yardım yapılmaktadır!

Bundan başka sendika, belki müstakil bir yardım sandığının nüvesi olmak üzere 19/7/1951 tarihinde verilen bir idare heyeti kararı ile küçük çapta bazı ikrazlara başlamıştır. Kararda şöyle deniyor:

a) Doğuma on gün kala doktor veya resmî ebe raporu ile doğum sahibine 50 lira yardım yapılır. Bu para 4 müsavi taksitte ödenir.

b) Kızı veya oğlu evleneceklerle de nihâk cüzdanının ibrazı ile 150 lira yardım yapılır ve 6 müsavi taksitte bu para ödenir.

c) Sünnet yapacak arkadaşlara ise idare kurulunun tetkik ve kanaati ile 150 liraya kadar yardım yapılır ve bu para da 6 müsavi taksitte bu para ödenir.

Bu yardımlar, sendika mensuplarının bana anlattıklarına göre bütün sendikalarımızda mühim bir mesele teşkil eden aidatın yolunda ve zamanında toplanmasını kolaylaştırmaktadır. Bununla beraber usanmadan ve yılmadan sık sık işçileri aydınlatmak ve dikkatlerini celbetmek de lâzımdır. Sendika reisi Ahmet Tan, âzaya gönderdiği bir sirkülerin suretini bana verdi. Her halde, fikritakib sahibi, müsbet iş görmek isteyen gayretli ve idealist sendika idarecilerine, nümune sayılacak telkin ve irşadları, hattâ sendikacılığı geliştirme hususunda samimî ihtarları ihtiva eden bu sirküleri okumak istiyorum:

E. S. H. O. T.

İşçileri Sendikası

İzmir

Muhterem işçi arkadaşlar!

Bazı arkadaşlarımızın sendikaya borçlu oldukları görülüyor. Yardım faslından istifade görebilmesi için üyenin sendikaya borcu olmaması şarttır. Aksi halde herhangi bir müracaatınızda borçlu olduğunuz görüldüğü takdirde yukarıda zikredilen maddelerden faydalanamayacağımızı bildiririm. Bu hususta bilgi edinilmesi rica olunur.

Bazı arkadaşlar sendikadan istifa ettik biz para vermeyiz diyorlar. Sendikadan ayrılmak isteyen arkadaşlar dilekçe ile istifasını yazması ve borcunu bitamam ödemesi mecburidir. Aksi halde tüzüğün 6 ncı maddesine göre icra ile tahsü cihetine gidilir.

9 ayı doldurmıyan üyeler yardım maddelerinden istifade edemezler.

E. S. H. O. T. İşçileri Sendikası

Başkanı

AHMET TAN

Nihayet Eshot İşçileri Sendikasının umumî hastalık ve ihtiyarlık sigortalarının tatbikatından çok memnûn olduğunu, yalnız iş mahkemelerindeki işçi temsilcisine itibar gösterilmemesinden müşteki bulunduğunu, bu mahkemelerden beklenen sür'atin görülmediğini, işveren ile münasebetlerinde sendikayı ileri sürmeden çekindiğini ve psikolojik sebeplerden dolayı işletme brânşlarındaki iş mümessilleri vasıtasile âzalarının menfaat ve haklarını müdafaaya gayret eylediğini söylemekle kalyoruz.

III. — İzmir İşçi Sendikaları Birliği :

Bugün yirmi yedi işçi sendikasına sahip olan İzmir, geçen sene (yani 1950) ortasında bir (İzmir İşçi Sendikaları Birliği) ne kavuşmuştur. Mamafih yirmi yedi sendikanın birleşerek bu birliği vücade getirdiğini zannetmemelidir. Birlik reisi Ahmet Ünal, pek az sayıda sendikanın ilk zamanlarda, yani şöyle böyle bir sene evvel, «İstanbul Sendikaları Birliği» nizamnamesi esas tutularak vücade getirilen «Birlik» e, ancak yavaş yavaş federe olunduğunu ve bugün 17 sendikanın dahil olduğunu söylüyor. Geriye kalan 10 sendika münferid vaziyetlerini muhafaza etmektedir [9]. Bu malûmatı veren Birlik Reisi, zamanın birleşme lehine olduğunu, bu yüzden propaganda tesirialtında ve âni kararlarla girme yerine «Birlik» e girmenin lüzumuna kuvvetle kani olduktan sonra girme arasında fark olacağını, hülâsa olarak durumdan memnûn olduklarını da ilâve ediyor. Resmî teşkilât, sendikalardan sorulan meseleler için «Birlik» ile temasın daha faydalı olduğuna kanidir. Bu temas şekli «Birlik» in prestijini arttıran isabetli bir karar sayılabilir. Nitekim bu sırada Grev Kanunu projesi de Çalışma Bakanlığı tarafından «Birlik» e gönderilmiştir. Yakında toplanacak olan idare heyeti İzmir sendikalarının proje hakkındaki mütalâasını tesbit edecektir. Bundan başka işçi ile alâkalı mevzuatın toptan gözden geçirilmesi ve tadili gereken noktaların belirtilmesi için de bir toplantı tertibi düşünülmektedir.

Sendika Birliğine henüz girmemiş olan bazı sendikalar nezdinde yaptığım soruşturmalar, Birliğe verilen ve münferid sendikaların âzasma göre 10 - 35 lira yıllık aidat yüzünden zannedileceği gibi her hangi bir çekinmenin mevcut olmadığını, esasen «Birlik» in henüz nüve halinde olduğunu, kendilerinin dahil olmaması, «Birlik» i daha çok faaliyete sevkedeceğini, zira bu suretle münferid sendikaları kendine celp için müsbet iş görme yolları arayacağını söylüyorlar. Nitekim bu sırada Birlik

[9] Bu rakkam 1951 senesi Eylülüne ait olup şimdi «Birlik» e giren sendika sayısı 20 ye balığ olduğunu işliyoruz (1952 başlangıcı).

bir «Danışma Bürosu» ihdas etmiştir. Her türlü işveren ve işçi münasebetleri hakkında aydınlanmak isteyen işçiler İzmir işçilerinin bu «Büro» ya büyük bir ümit bağladığına şahid oldum. Bundan başka «Birlik» in işyerlerindeki işçilerin hayatım ve çalışmasını takip eden hususî müfettişleri bulunması da temenni edilmektedir. Bazı işyerlerinde görüştüğüm işçiler, işverenlerle hükümet karşısında İzmir sendikalarının birleşmiş seslerini temsil edecek kuvvetli bir İzmir Sendikalar Birliğinin, ve dolayısıyla bütün memlekete şamil bir Türkiye İşçi Sendikaları Birlikleri Konfederasyonu için de kuvvetli bir zemin hazırlayacağını düşünmektedirler. Bu düşünceye naçiz bir ilim adamı sıfatile katılmamak imkânsızdır.

İşte İzmir İşçi Sendikaları, nezdinde beraberce yaptığımız gezinti ve topladığımız müşahedeler bunlardan ibarettir. Şimdi İzmir İşçi Sendikalarının hepsine şamil olan bazı umumî meselelere işaret edeceğim.

I. — En başta sendikaların «rehber olan münevver» ihtiyacı gelmektedir. Görüştüğüm sendikacılar, Türk işçisinin yalnız memleket hâdiseleri karşısında değil, dünya hâdiseleri muvacehesinde de çok anlayışlı olduğunu, sendikalaşmanın millî ölçüde bir mesele teşkil eylediğini idrak etmiş münevver insanlardır. Münevverlik vasfını diplomalarla ölçen basit düşünceyi bir tarafa bırakmanın, hattâ diplomalı olmanın bir mânada insanı münevverlikten çıkardığını düşünmenin doğru olacağını bana işaret eden insan temaslarından birini de İzmir işçileriyle görüşmeğe borçluyum.

Buna rağmen sendikacılığın gerektirdiği hukukî ve teknik bilgi ile mücehhez olmak, işleri takip eylemek bilhassa zaman isteyen işlerdir. Türk işçisi ise, ailesile beş on saat başbaşa kalacak bir kaç huzur ânından bile mahrumdur. Nitekim kendileriyle görüştüğüm sendikacılar, hep iş saatleri dışında görüşme saati tayin etmek zorunda kalmışlardı. Bunlarla görüşürken «acaba zavallının fazla vaktini alıyormuyum? Patron tarafından azarlanmasına sebep oluyormuyum?» endişesine kapılmamak imkânsızdır.

Zamanın tasarrufunu ve boş, dolu zamanların nisbetini içtimâî tabakaların tayininde ölçü olarak kullanan sınıf sosyolojisinin, dünyanın her yerindeki işçiyi, bilhassa sanayi işçisini, kültür organizasyon işlerinde çalışacak kadar müsait bir zamana malik olamamak ile karakterlendirmesi yanlış değildir. Bu itibarla bugünkü durumda işçi sendikalarımızı idare eden işçiler, ancak iş saatleri dışındaki mahdud zamanlarını sendikalara hasredebilmektedirler. Beş sene içinde Türkiyenin az ve çok her tarafını ören işçi sendikası ağı, Türk işçisinin ümid verici hayatım gösteren belirtilerden biridir.

Bununla beraber bu hayatîyet, sendikalarımızın rehber münevverlere ihtiyaçsızlığı mânâsında alınmamalıdır. Temas ettiğim sendikalardan yalnız ikisinin ücretli hukuk müşaviri bulunmaktadır. Halbuki ideal sendikacılık bir hukuk müşaviri yanında bir iktisat müşaviri veya o vazifeyi gören bir elemanı farzettirir. İzmir sendikaları bu ihtiyacı şiddetle hissetmektedirler. Ancak malî bünyeleri, bu neviden rehberleri ücretle tutmağa muktedir değildir. Sendikalar Birliği de bu duruma yükselememiştir. Mamafih başka memleketlerde başlangıçlarda sendikacılık, daima işçi zümresi dışında avukat, iktisatçı, bilhassa muharrir olan bir idealist rehberler kafilesi ile gelişmiş, işçi tabakası dışında içtimâî adalet endişesi ve aşkı ile beslenen vatandaşların hizmeti sayesinde inkişaf etmiştir. İzmir işçi sendikacılığı, maalesef bugün idealist yardımcılarından mahrum bulunmaktadır. Bazan kendi dâvalarını istismar edecek, gayri samimî elemanlarla karşılaşıyorlarsa da bunlara gereken cevabı verdiklerini ve çevrelerinden uzaklaştırdıklarını anlatıyorlar. Bunlar ekseriya parti partizanı olan kimselerdir. İzmir sendikacılarının istediği rehber münevver, partiler dışında işçiyi Allah için seven ve ona fikir ağabeyliği yapan münevverdir. Bu ihtiyaç karşısında bugünkü İngiliz İşçi Partisinin temeli olan ve geçen asrın ortalarında kurulan İngiliz Fabian Cemiyeti âzalarını düşünmekten, ve bir Türk Fabian Cemiyetinin doğuşunu beklemekten ve bu temenniyi izhardan kendimizi alakoyamayız.

Mamafih Türk Cemiyetinin bünyesi, memur dışında bu neviden rehber münevverlerin zuhûruna müsait olmadığı için biz daha ziyade Çalışma Bakanlığının bilhassa teftiş cihazına mensup münevverlerin bu vazifeyi yapacaklarına, yapabileceklerine ve yapmaları icap ettiğine inanıyoruz. Onun içindir ki Çalışma Bakanlığına intisap edeceklerin bu meseleyi başka bir felsefî kültürle, büsbütün başka bir içtimâî ahlâk endişesile, daima âdil ve güzel bir cemiyete yönelen derin bir içtimâî siyaset kaygusu ile yetiştirilmeleri lâzımdır. Mevcut teftiş elemanlarını, vakit vakit teknik bilgilerinin takviyesi maksadile müfettişlik kurslarından geçirirken bu neviden bir kültür ve kaygı telkini de ihmal edilmemelidir.

İzmir İşçi Sendikalarına ait müşahedelerin bana söylettiği bu sözler, zannediyorum, bütün Türkiye işçi sendikacılığının ana dâvalarından birini ifade etmektedir.

II. — İzmir İşçi Sendikalarının son beş senelik tarihinde sendika ve siyasî partilerle olan münasebet, Türk sendikalizminin takip etmesi temenni edilen bir manzara gösteriyor. Bu münasebetin dünkü ve bugünkü durumu birbirinden farklıdır. D.P. nin iş başına geçmesinden evvel, İzmir sendikalarının H. P. ile olan takıntıları, yahut H. P. nin tesirleri

dikkati celbedecek mahiyette idi. İzmir Tütün İşçileri Sendikasına mensup bazı âzalar, bu tesirin teberrü tarzında alınan bazı nakdî yardımlar vasıtasile tezahür ettiğini, mamafih böylece gelir kaynaklarının memnuniyet verici olduğunu, şimdi ise yalnız aidat ile iktifa mecburiyetinde kaldığını söylüyorlardı. İşçi çevrelerinde umumiyetle elde edilen intiba, partilerin kendilerini rahat bırakmalarının isabetli olacağı merkezindedir. Bazı işveren müesseselerinin, işçi taleplerinden hoşlanmadıkları ve maddî menfaatleri haleldar olduğu zaman sendikalara, kökü memleket dışında olan siyasî cereyanlarla alâkadarlık atfetmeleri bütün İzmir işçi çevrelerinde teessüf ile karşılanmakta ve dedikodu yapanlar ve seviyesizlik ve memleket sevgisinden mahrumiyet ile suçlandırılmaktadır [10].

14 Mayıs 1950 den evvel H. P. nin sendikalar üzerinde çeşitli vasıtalarla yapmak istediği tesiri, D. P. nin bugün yapıp yapmadığını ele almağa lüzum görmüyoruz. İktidara geçmeden evvelki D. P. devresinde, muhalefetteki siyasî partilerin hakkı olan propagandanın İzmir bölgesi işçi sınıfına da tevcih edümesini tabii karşılamalıyız. Nitekim bu maksadla müstakil yerli meselelerden bahseden bir işçi gazetesi de neşredilmiş, umumiyetle sendikacılıkta kabule şayan olan sendika ve parti münasebeti, daha ziyade partilerin sendikaların sempatisini kazanma yolundaki propagandasından parti âlet olmaksızın faydalanmaları demektir. İşçiler, ferd olarak şu veya bu partiye teveccüh besleyebilirler. Fakat sendikalar, birer hükmî şahsiyet olarak daima partiler dışında kalmalıdır. Bu hal, kanunî bir mecburiyet olduğu için değil, bizzat sendikanın ve hattâ işçilerin menfaati icabı olarak daima göz önünde bulundurulmalıdır.

Teşekküre şayandır ki İzmir sendikaları, birer teşekkül olarak ne ne H. P., ne D. P., ne de M. P. karşısında şimdiye kadar göze batan bir siyasî partizanlık gütmemişlerdir. Bu hattı hareketin eh mânalı misalini, İstanbuldaki bir parti tarafından İzmir İşçi Sendikaları Birliğine gönderilmiş (Grev, işçi sınıfının tek korunma silâhıdır) isimli bir propaganda risalesi karşısında (Birlik) in bizzat şahid olduğum reaksiyonunda görülmektedir. Türkiyedeki genc sendikalarla, siyasî partilerin veya parti taslaklarının münasebetleri bahsinin yeni bir faslını teşkil eden bu reaksiyon üzerinde duracağız.

[10] İhtimal tabakalar arasındaki münasebetlerin bazan insanları ne korkunc hareketlere ve iftiralara sevk edebileceğini, son senelerde nümunesine rastlanan bu gibi suçlandırmalar gösteriyor. İzmirde bulunduğum sıralarda bir parti mensubunun (İzmir Un İşçileri Sendikası) na, iş ihtilafı çıkarması yüzünden komünistlik lekesi sürmesinin; fakat biraz sonra suçlandırıcının işçilere tarziye vermesinin bir taraftan teessür veren; sonra da teselli eden hikâyesini dinlemiştim.

«İzmir İşçi Sendikaları Birliği» nin vaki teklifi üzerine katıldığım bir idare heyeti toplantısı esnasında bir kaç âzanın istihzalı bir tebessüm ile bir nüshasını bana da verdikleri bu 8 küçük sahifelik broşurde merkezi İstanbulda Unkapanında bulunan «Türkiye Sosyalist Partisi Merkez İcra Komitesi» grev hakkının mahiyetini izah ettikten sonra «Türkiye Büyük Millet Meclisinin, grev yasağını kaldıracığını, demokrasi idealine bağlı bulunduğunu elbette isbat ve ilân edeceğiz» belirtiyor ve netice olarak grev hakkından mahrumiyetin işçiyi hakkının sendikalizm ve işçi haklarının bir müeyyidesi olduğu neticesine varıyor.

Demek ki İstanbuldan gönderilen ve adı İzmir sendikalarınca ilk defa işitilen «Türkiye Sosyalist Partisi» nin bu broşürü, Bakanlıkça tetkik edilmek üzere gönderilen grev projesinin hemen kabulünü tavsiye etmektedir. Broşür, bir yerinde «grev hakkını kullanan işçilerin yerine başka işçi kullanmak salâhiyetinin işverenlere tanınmaması» nı istiyor. Gerek tavsiye, gerek bilhassa bu nokta İzmir İşçi Sendikaları Birliğinin toplantılarında bazan şüphe, bazan istihza konusu olmakta, hattâ halk efkârı karşısında bir aydınlatma zaruretini düşünenler bile bulunmaktadır. Nitekim son günlerde «Birlik», İzmir matbuatına bir sirküler göndermiştir. «İzmir işçilerinin şuuru, siyasî tertiplere âlet olmayacak kadar olgundur» başlığını taşıyan bu sirküleri size takdim ediyorum [11] :

5018 sayılı kanun hükümlerine göre teşekkül eden işçi sendikaları gayri siyasî ve millî birer teşekkül olup müşterek menfaatlarını ve müşterek haklarını ve millî menfaatlarımızı korumayı gaye ve amaç tutmakta iken ne gariptir ki bir siyasî partinin işçilerin ne yolda grev yapması lâzım geldiğini ve Grev Kanununun nasıl yapılacağını gösterir mahiyette siyasî maksada matuf olarak tertiplenmiş olan büroşürlerini işçi sendikalarına gönderip gûya yol göstermeğe yeltendiği görülmüştür.

Bu münasebetle şunu açıklamak ihtiyacındayız ki Türk işçisi hiç bir siyasî maksadın aleti ve hiç bir siyasî entrikanın oyuncuğu olacak kadar küçülmemiş ve küçülmiyecektir ve kimsenin yolg östermesine ihtiyacı yoktur. Çünkü onlar yürüyeceği yolu rahmetli Atatürk'ten teslim almış ve ebediyen bu yolun yolcusu olarak kalmayı ant içmiş bulunmaktadırlar. Bir takım mülâhazalarla işçi sendikalarına siyaset sokmak ve maksatlarını gerçekleştirmek isteyenler bu yoldaki gayretlerin akim kalacağını, ve bu şekildeki gayretlerle kanuna karşı, işçi vatandaşlarımıza karşı, millete karşı af olunmayacak günah işlemiş olacaklarını sayın gazeteniz vasıtasile hatırlatılmasını vazife biliriz.

İzmir İşçi Sendikaları Birliği Başkan

Ahmet Ünal

[11] Bk. Yeni Asır Gazetesi: 22 Ağustos 1951.

Bu beyanname, bütün Türkiye işçi sendikalarının herhangi bir parti karşısında daima takınacakları tavrın ruhunu ihtiva etmektedir. Hiç bir sendika meselesi, bu siyasî tarafsızlık kadar bir şehrin bir mmtakanın ve bir memleketin işçi sendikalarını birleştirecek mahiyette ve kuvvette değildir. Kurulacağından İzmirde bulunduğum sıralarda sık sık bahsedilen ve bu günlerde ilk toplantısı Bursada yapılan (Türkiye Millî İşçi Konfederasyonu) nun imzasını taşıması lâzım gelen bu beyanname, mesele karşısında İzmir sendikalarının müşterek kanaatini tebarüz ettirmektedir.

Mamafih ben şahsen siyasî partilerin yaptıkları bu gibi propagandaların aleyhdarı değilim. Sol, sağ, merkez... her istikametteki parti, propaganda ve telkinlerini yapmalıdır. Hattâ bu onun vazifesidir. Yapmadığı, yapamadığı, yahut yapmasına imkân verilmediği zaman bundan kötü neticeler de hasıl olabilir ve yasak şeylerin cazip olması burada da kendisini gösterir. Asıl mesele, sendikaların siyasî hattı hareketinde, sendika idarecilerinin tarafsız davranışında, sendikayı yürütenlerin icap ederse bu propagandaların yalnız «fikir» le ilgili taraflarını almalarında toplanmaktadır. Bundan başka işçi sendikalarının idaresi ile vazifelendirilen arkadaşlar, hiç bir suretle bir ihtiras halinde teşriî hayata atılmayı, meb'us olmayı tek bir gaye halinde düşünmemelidirler. Şüphesiz her vatandaş gibi işçi de memleket idaresinde faal bir vazife almak, bilhassa meb'usluk gibi yüksek bir mazhariyete kavuşmak arzusunu besleyebilir. Bu, onun hakkıdır. Yalnız bu arzunun ihtiras haline gelmesi, mensup olduğu sendika için çok tehlikelidir. Hele bu ihtirasın şu veya bu partiye bağlanması büsbütün tehlikeli olacaktır. İşçi sendikalarının kuruluş çağını besleyen bugünkü işçilerin sendikalaşma yolunda gösterecekleri feragat Türk işçi sendikacılığının yarını için bir muvafakiyet teminatı olacaktır.

III. — İzmir sendikalarının müşterek derdlerinden biri de İzmir millet vekillerinin kendileri ile olan alâkasızlığıdır. Yalnız Abidin beyin bazan keyiflerini sorduğunu, diğerlerinin 14 Mayıs 1950 den evvelki alâkayı unuttuklarını anlatıyorlar. Alâkasını biraz gördüklerini söyledikleri Abidin bey, İzmir Mensucat Sanayii Sendikasının eski reisierindendir. Binaenaleyh yetişme itibarile esasen işçi zümresine bağlı olan bu millet vekilinin bir vazifesinin de diğer İzmir millet vekillerini, İzmir mmtakası işçi hareketine yardımcı kılmak olduğunu söylüyorlar.

İzmir sendikacılarının haklı olarak dokundukları bu nokta, umumî seçimin dört senede bir yenilenmesi karşısında daha uyanık olacak seçici

işçi ile daha zeki davranacak meb'us namzedi arasındaki münasebete demokratik bir renk verecek siyasî terbiyemizin olgunluğu ile alâkalıdır.

Muhterem dinleyicilerim!

Sizi fazlaca rahatsız eden konuşmamı bağlıyorum. Biz insan oğulları bazan derdlerimizi birbirimize anlatırız. Hattâ dünyanın bir başka ucundan gelenlerle görüştüğümüz ve hususî hayatlarımızı karşılaştırdığımız zaman aynı olan hâdiseler ve derdler görürüz. Sonra da içimizi çekerek (kara toprağın oldum olasıya insanı birbirine ne kadar benziyor) der ve geçeriz. Galiba, İstanbulun istihsal ve çalışma hayatının temel direkleri olan işçi arkadaşlar, İzmirdeki meslekdaşlarımıza ait bu hikâyeleri ve onlarla alâkalı bazı meseleleri dinledikleri zaman içlerinden (kara toprağın oldum olasıya işçileri ve işçi sendikaları birbirine ne kadar benziyor!) diye söylenecekler, ve kendilerini alâkadar eden meselelerin de her yerde aynı olduğunu düşüneceklerdir.

Filhakika bu meseleler yalnız Türkiyenin bir kaç şehrinde aynıyet arz etmekle kalmaz, işçi sendikacılığı bizimkinin seviyesinden olan veya vaktile bu seviyede bulunmuş olan memleketlerin yeni ve eski sendikacılığını da hatırlatır. Müşahhas ve münferit haller dışında millet veya dünya ölçüsünde umumî meseleler vardır. Şimdilik dünya ölçüsündeki meseleleri bir tarafa bırakarak Türkiyedeki işçi sendikalarını alâkadar eden problemlerin tek elden, mümkünse bir (Türkiye İşçi Sendikaları Birlikleri Konfederasyonu) tarafından ele alınması, rehber münevverlerin de katılacakları çalışmalarla Devletin irşad edilmesi lâzımdır. Bu işte İstanbul İşçi Sendikaları Birliği şimdiye kadar olduğu gibi şimdiden sonra da rehberlik yapacaklardır. İzmirde görüştüğüm sendikacılar şu veya bu meseleden bahsederken hep (İstanbulda olduğu gibi...), (İstanbul Birliği ile beraber...) nev'inden mukaddemelerle konuşmuşlardı. Evvelki gün Bursada ilk toplantısını yapan, önümüzdeki Eylülde de ikinci büyük toplantısını İzmirde yapacak olan (Türkiye Millî İşçi Konfederasyonu) fikri, benim size verdiğim bu malûmatı İzmirde topladığım günlerde, yani bundan şöyle böyle beş altı ay evvel, sadece bir tasavvurdu. Bu projenin hakikat olmağa yüz tuttuğu bugünlerde, İstanbul Üniversitesinin İctimaiyat Enstitüsü tarafından tertip edilen ilmî konuşmaların başlamasını, Türk iş ve çalışma hayatı ile Türk ilminin daima kuvvetlenmesi gereken bağılılığı için güzel bir nümune sayıyor ve hepinizi bu bağılılık namına selâmlıyor, beni dinlemek zahmetini gösterdiğiniz için hepinize teşekkür ediyorum.